

O‘ZBEKISTON OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA INGLIZ TILINI O‘QITISHDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI: IMKONIYATLAR, MUAMMOLAR VA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Umirziyayev Umidjon Maxamadjonovich

Farg‘ona davlat universiteti, Chet tillari fakulteti o‘qituvchisi

Annotatsiya. *Ingliz tilini chet tili sifatida o‘qitishda haqiqiy materiallar (authentic materials) talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu tadqiqot O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida haqiqiy materiallardan (podkastlar, yangiliklar, videolar, ijtimoiy tarmoq materiallari va rasmiy hujjatlar) foydalanishning samaradorligini o‘rganadi. Aralash uslubdagi kvazi-eksperimental tadqiqot Toshkent va Samarqand universitetlarida 165 nafar talaba ishtirokida 15 hafta davomida o‘tkazildi. Eksperimental guruh (n=83) sinchkov tanlangan va moslashtirilgan haqiqiy materiallar bilan ishladi, nazorat guruhi (n=82) esa an’anaviy darslik materiallaridan foydalandi. Natijalar eksperimental guruhda tinglash, o‘qish, lug‘at boyligi va pragmatik kompetensiya bo‘yicha statistik jihatdan ishonchli yaxshilanishni ($p < 0.001$) ko‘rsatdi. Sifatiiy ma’lumotlar talabalar motivatsiyasi va madaniy ongining oshganini tasdiqladi. Shu bilan birga, til qiyinligi, madaniy farqlar va mintaqaviy universitetlarda resurslar yetishmasligi kabi muammolar aniqlandi. Tadqiqot O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida haqiqiy materiallarni integratsiya qilish bo‘yicha amaliy tavsiyalar va pedagogik modelni taklif etadi.*

Kalit so‘zlar: *Haqiqiy materiallar, Ingliz tili o‘qitish, Kommunikativ kompetensiya, O‘zbek talabalari, Chet tili o‘qitish metodikasi, Materiallar ishlab chiqish, Oliy ta’lim*

Kirish

O‘zbekiston Respublikasining “Uzbekistan-2030” strategiyasi va xorijiy tillarni o‘qitish kontsepsiyasida ingliz tilini samarali o‘zlashtirish milliy ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan. Biroq, ko‘plab talabalar ko‘p yillik o‘qishga qaramay, real hayotda ingliz tilidan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bunga asosiy sabab — darsliklarda keltirilgan sun’iy va soddalashtirilgan matnlarning real til muhitidan uzoqligi hisoblanadi.

Haqiqiy materiallar (native speakerlar uchun yaratilgan til resurslari) talabalarga haqiqiy til xususiyatlarini (idiomalar, madaniy nuanslar, turli nutq uslublari) o‘rgatish imkonini beradi. Ushbu tadqiqot O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida haqiqiy materiallardan foydalanishning samaradorligini o‘rganishga qaratilgan.

Tadqiqot savollari:

Haqiqiy materiallar o‘zbek talabalarining tinglash, o‘qish, lug‘at va pragmatik kompetensiyasini qanchalik yaxshilaydi?

O‘zbekiston sharoitida haqiqiy materiallardan foydalanishning asosiy afzalliklari va qiyinchiliklari nimadan iborat?

Haqiqiy materiallarni samarali qo‘llash uchun qanday pedagogik strategiyalar kerak?

Adabiyotlar sharhi

Xalqaro tadqiqotlarda haqiqiy materiallarning ahamiyati yuqori baholanadi (Gilmore, 2007; Berardo, 2006). Ular talabalar motivatsiyasini oshiradi va real tilni o‘zlashtirishga yordam beradi. So‘nggi yillarda Alshumaimeri va Alshammari (2023) haqiqiy materiallar tinglash va o‘qish ko‘nikmalarini sezilarli darajada yaxshilashini isbotlagan.

O‘zbekistonda bu mavzuga oid tadqiqotlar kam. Makhmudova (2022) va Rasulova (2024) tadqiqotlariga ko‘ra, o‘zbek talabalari BBC, CNN, TED Talks kabi materiallardan foydalanganda yuqori motivatsiyaga ega bo‘lishadi, ammo lug‘at qiyinligi va madaniy farqlar to‘sqinlik qiladi. Ushbu tadqiqot mazkur bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

Metodlar

Tadqiqot dizayni

Aralash uslubdagi kvazi-eksperimental tadqiqot (oldingi test — intervensiya — keyingi test + sifatiy komponent).

Ishtirokchilar

165 nafar 2- va 3-kurs talabalari (yoshi 19–24), Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti va Samarqand davlat universitetidan.

16 nafar ingliz tili o‘qituvchisi fokus-guruh suhbatlarida ishtirok etdi.

Materiallar

Tinglash: TED Talks, BBC podkastlari, CNN talabalar yangiliklari.

O‘qish: The Guardian, National Geographic, O‘zbekiston hukumati ingliz tilidagi rasmiy saytlari.

Vizual materiallar: YouTube videolari va ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoq kontenti.

Barcha materiallar talabalar darajasiga (B1–B2) moslashtirildi.

Jarayon

Intervensiya 15 hafta davom etdi. Eksperimental guruh haftada 3 marta haqiqiy materiallar bilan ishladi. Nazorat guruhi oddiy darslik materiallaridan foydalandi.

Ma’lumotlar tahlili

Miqdoriy ma’lumotlar SPSS 27 dasturida, sifatiy ma’lumotlar tematik tahlil usulida o‘rganildi.

Natijalar

4.1 Miqdoriy natijalar

Jadval 1. Oldingi va keyingi test natijalarini solishtirish

Ko‘nikma	Guruh	Oldingi	Keyingi	O‘shish	p-qiymati
Tinglash tushunishi	Eksperimental	63.8	83.5	+19.7	<0.001
O‘qish tushunishi	Eksperimental	65.4	86.2	+20.8	<0.001
Lug‘at boyligi	Eksperimental	61.5	82.4	+20.9	<0.001
Pragmatik kompetensiya	Eksperimental	57.9	78.6	+20.7	<0.001

Sifatiy natijalar

Talabalar haqiqiy materiallar bilan ishlashni qiziqarli va foydali deb baholadi. O‘qituvchilar talabalarning tanqidiy fikrlash qobiliyati oshganini qayd etdi.

Muhokama

Natijalar haqiqiy materiallarning samaradorligini tasdiqlaydi. Ayniqsa, tinglash va pragmatik kompetensiyada sezilarli o‘shirish kuzatildi. O‘zbekiston sharoitida haqiqiy materiallar madaniy ongini oshirish va motivatsiyani kuchaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Afzalliklari:

Real til muhitini yaratish.

Talabalar avtonomligini oshirish.

Madaniy kompetensiyani rivojlantirish.

Muammolari:

Til qiyinligi.

Internet va resurslar yetishmasligi.

Materiallarni tanlash va moslashtirishning vaqt talab qilishi.

Tavsiya etiladigan yondashuv: Bosqichma-bosqich qo‘llash va oldindan tayyorgarlik (pre-teaching).

Xulosa va tavsiyalar

Haqiqiy materiallar o‘zbek talabalarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vositadir. Ularning muvaffaqiyatli qo‘llanilishi uchun quyidagilar zarur:

Milliy haqiqiy materiallar bankini yaratish.

O‘qituvchilarni materiallarni moslashtirish bo‘yicha o‘qitish.

Haqiqiy materiallarni bosqichma-bosqich joriy etish.

Haqiqiy materiallarni sun‘iy intellekt vositalari bilan birlashtirish.

Kelajakdagi tadqiqotlar haqiqiy materiallarning uzoq muddatli ta‘sirini o‘rganishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Berardo, S. A. (2006). The use of authentic materials...
2. Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity...
3. Makhmudova, D. (2022). O‘zbekistonda haqiqiy materiallardan foydalanish muammolari...
4. Rasulova, N. (2024). Raqamli haqiqiy resurslar...
5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi. (2020). Xorijiy tillarni o‘qitish kontsepsiyasi.